

ÜLKEMİZ AV VE YABAN HAYATI YÖNETİMİ ÜZERİNE GÖRÜŞ ve ÖNERİLER

İdris OĞURLU

İdris, OĞURLU, Prof. Dr, SDÜ Orman Fakültesi, Isparta, 0536 478 11 57 – 0(246) 211 31 61,
idris@orman.sdu.edu.tr

Özet

Yaban hayatı sahalarında tahribattan ve kaynak israfından kaçınabilmek, bu kaynakların korunmasına yönelik politikaların belirlenmesine ve bu çerçevede, iyi işleyen bir yönetim mekanizmasının kurulmasına bağlıdır. Yaban hayatı yönetim faaliyetinin bir master plana dayanmıyor oluşu, Ülkemiz yaban hayatının bir numaralı sorunudur.

Yönetim planlaması için, önce , konunun sosyal, kültürel, ekonomik, vb. olmak üzere tüm yönleriyle analiz edilmesi, hedef ve beklentilerin tespiti gerekmektedir. Zira, yönetim planlarında kilit unsurun insan olduğu ve dolayısıyla konunun sosyal boyutu bulunduğu için, mevcut veya potansiyel problemlerin, biyopolitik bir çerçevede ele alınması gerekmektedir.

Bugün için mevcut ve muhtemelen gelecekte de kaynak yöneticisinin baş etmesi gereken sorunlar; kaçak avcılık, çeşitli faaliyetlere yönelik arazi kullanım talepleri ve koruma problemleri şeklinde gruplanabilir.

Av ve yaban hayatı (AYH) kaynağından yararlanabilmek için öncelikle kaynakların korunması, bunun için de, devletin yanında vatandaşın ve çeşitli gönüllü kuruluşların desteğinin alınması şarttır. Yerel halk, resmi kurumlar ve sivil toplum örgütleri planlama sürecine dâhil edilmesi gereken unsurlar arasındadır. Yönetim planlarının hazırlanma sürecinde ilgi/çıkar grupları arasında gerçekleşecek uzlaşma, planların uygulanma şansını ve başarısını arttırmaktadır.

Yaban hayatını planlamada katılımcılık, çokça sözü edilen, ancak, henüz nasıl gerçekleştirileceği formüle edilemeyen bir konudur. Oysa bu alanda, avcılar gibi, katılıma hayli uygun ilgi grupları bulunmaktadır.

Konu, avlanma ve avcılıkla doğrudan ilişkilidir. Avcılığın planlanarak kayıt altına alınması, yönetim planlarının nihai pratik hedefleri arasındadır. Bu bakımdan, kaçak avlanmanın önlenememesi halinde, avlanma faaliyetinin hem ekolojik dengeyi bozması ve av kaynağını geriletmesi hem de kayıt dışı cereyan ettiği için ekonomik anlamda kayıplar oluşturması söz konusudur .

Avlaklarda orman işletme faaliyetlerinin yaban hayatına uygun tarzda yürütülmesini sağlayacak kriterlerin belirlenmesi ve yine madencilik gibi faaliyetlerden hangisine ne ölçüde izin verileceği konusu yönetim planlarının çözmesi gereken en önemli problemlerden biridir.

Bir yaban hayatı yönetim plan formatı (Planlama rehberi) hazırlamak ve böylece uluslararası sözleşme gerekleri ile Türkiye gerçeklerini (Doğal-ekolojik-sosyopolitik, sosyokültürel) birleştiren bir planlama stratejisi üretmek, yaban hayatı yönetiminde başlıca hedef konumuna oturtulmalıdır.

Avlakları özel sektöre işlettirmenin, köylünün av turizminden elde ettiği gelirin azalmasına yol açacağı yönünde kaygılar vardır Bu kaygıları giderecek bir uygulama olarak, köylüye/yerel avcıya ücretsiz av kotası tahsis edilmesi üzerinde durulmalıdır.

Etkin bir yönetim mekanizmasının gerçekleştirilmesi, başta kaynak envanteri olmak üzere AYH koruma planları, AYH geliştirme planları ve avlak planlarının yapıp hayata geçirilmesine bağlıdır.. Bir yönetim planının, en temel ve en kritik kısmını ise av ve yaban hayvan türlerinin popülasyon envanteri ile yaşama ortamlarının envanteri oluşturmaktadır.

Bu bildiride, ağırlıkla AYH yönetiminde başarının anahtarı biyopolitika ve yönetim planlama önceliği olan yaban hayatı alanlarından Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları (YGS'ler) ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avcılık, yaban hayatı yönetimi, yönetim planı, envanter, YGS'ler

Metinde Geçen Kısaltmalar:

AHS: Analitik Hiyerarşi Süreci
AYH: Av ve Yaban hayatı
DMP: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
DSİ : Devlet Su İşleri
ETÇAP: Ekosistem Tabanlı Çok Amaçlı Planlanma
KTK: Köy Tüzel Kişiliği
KTK-K: KTK Eliyle Koruma
MAK: Merkez Av Komisyonu
ODBÜ: Odun Dışı Bitkisel Ürünler
OGM: Orman Genel Müdürlüğü
YGS : Yaban Hayatı Geliştirme Sahası
YH: Yaban hayatı
YM : Yetiştirme Muhiti

1. Giriş

AYH yönetimi, yaban hayvanlarının bir doğal kaynak olarak idare edilmesini, yani, planlama, koordinasyon ve faydalanma konularını içermektedir.

Yaban hayatının korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir bir faydalanma sisteminin yerleşmesi için, yapılacakların planlanması ve bu plana göre hareket edilmesi gerekmektedir. Yani, yaban hayatını yönetebilmek için yürütülecek faaliyetlerin dayandırılacağı yaban hayatı yönetim planı denilen bir plana ihtiyaç vardır.

AYH yönetimi, başlangıçta özellikle belirli bazı yaban hayvanı türlerini aşırı avlanmadan korumak düşüncesi ve gayreti sonucunda doğmuş bir disiplindir. Yakın gelecekte avlayacak hayvan bulamayacakları endişesiyle hareket eden grupların sosyal ve politik reaksiyonu ile hızlı bir gelişme göstermiştir.

İlk yönetim çabaları diyebileceğimiz faaliyetlere baktığımızda; avlanmayı kayıt altına alma ve düzenleme, özel bazı türler için koruma alanları tespit etme, av üretimi, ülke içinde yerli türlerin bir yerden diğerine nakli veya ekzotik türlerin ithal ve yerleştirilmesi, kış yemlemesi gibi çalışmalardan ibaret olduğu görülür. Yaban hayatının devamını sağlama amacıyla yapılan, kestirme ve kolay bir yol olarak görülen, yani doğrudan yabani türlerin korunup geliştirilmesini sağlayacağı düşünülen bu gibi çalışmalardan, istenen başarı elde edilememiştir. Çünkü bilimin ilerlemesiyle, YH popülasyonlarının gelişmesinde habitatın anahtar rol oynadığı, habitatteki hayvanın ise ekosistemdeki unsurlardan sadece biri olduğu ortaya çıkmış ve dolayısıyla habitat faktörünü hesaba katmadan yapılacak çabalardan sonuç alınamayacağı anlaşılmıştır.

Ancak, yapılan ilk çalışmalar yine de YH ekolojisinin gelişmesine hizmet etmiş ve bundan elde edilen bilgilerle YH yönetiminin temelleri atılmıştır.

AYH yönetimi kabaca; yaban hayatının pozitif ihtiyaçlarının, popülasyon ve habitatın kontrol altına alınıp düzenlenerek karşılanması, negatif kısıtlamaların da kaldırılması veya azaltılması demektir. Bu yapılırken, tabiata bir ölçüde müdahale edilmektedir. Fakat, bu müdahale tabii elemanların yerine başka elemanlar koyulması şeklinde değil de bu elemanlara yeniden düzen verme şeklinde olmakta ve bu yolla yaban hayatının ihtiyaçlarını karşılama yönünde kontrol ve değişiklikler meydana getirilmektedir.

YH prensiplerinin hayata geçirilmesi ve AYH yönetimi uygulamalarında, sınırlayıcı etkiler ve kısıtlarla karşılaşılır. Bunlar; biyolojik, ekonomik, idari ve siyasi olarak gruplandırılabilir. Mesela, bir yaban hayvanını, tabii ortamında, sözgelimi bir ormanlık alanda üretmek istediğimizi farz edelim. Bu alanın hayvanın biyolojik isteklerine cevap verecek özellikte olması biyolojik kriterdir. Üretimden elde etmeyi umduğumuz kazancın, aynı alanı daha başka ürünler almak için işlettiğimizde elde edilecek kazançtan az olmaması isteniyorsa, bu da ekonomik bir kriterdir. Diğer yandan, bu alan bir devlet ormanı ise, halbuki biz burada özel avlak kurmanın rantabl olacağını iddia ve teklif ediyorsak idari bir problemle karşı karşıya kalırız. Buna karşılık, çözüm olarak bu ormanın özelleştirilmesini teklif ettiğimizde ise bu takdirde siyaset alanına girilmiş olmaktadır.

AYH yönetimi; YH habitatlarının muhafazası ve geliştirilmesi konularını içine alır. Ancak, insan müdahalesi veya habitatların değiştirilmesi, bir tür için faydalı olabilirken diğer biri için olumsuz sonuçlara sebebiyet verebilir. Nesli tehlikeye düşmüş veya tehdit altındaki türlere ait habitatlar özel bir öneme sahiptir. Habitat amenajmanı, bugün için, AYH yönetiminin en önemli veçhesini oluşturmaktadır.

AYH yönetimine dair bir üçüncü konu belirli yaban hayvanı türlerinin sebebiyet verdiği problemleri; mesela ormana, evcil hayvanlara ve balıkçılığa zararlı olma veya av hayvanlarına, ehil hayvanlara yahut insanlara hastalık bulaştırma gibi problemlerin çözülmesiyle ilgilenir.

AYH yönetiminin 4. ana konusu belirlenmiş YH popülasyonlarını geliştirecek pratik tedbirleri içerir. Mesela, yerleştirme, yemleme, yırtıcı kontrolü, gıda üretimi ve hassas/nazik popülasyon ve türlere yardım edilmesi vb. Fakat bu tedbirler çoğu zaman büyük ölçüde lokal öneme haizdirler.

Yönetim planının temeli ve ilk basamağını, kaynak envanteri oluşturmaktadır. Av-yaban hayatı kaynağının, kaynak kapasitesinin ve veriminin tespitine yarayan envanter, aynı zamanda yönetim ve faydalanmanın başarısını ölçmeye imkan veren en önemli araçtır. Şu halde, av ve yaban hayatı kaynaklarına yönelik envanterin nasıl, kim tarafından, hangi hayvan türünde, ne şekilde yapılacağına bilinmesi, avcılığın ve yaban hayatı yönetiminin doğrudan başarısını belirleyeceği için, envanter konusu üzerinde önemle durmak gerekmektedir. Zira, yaban hayvanlarını tür olarak tanımak, onları yönetebilmek için yeterli değildir. Popülasyon bazında bilgi sahibi olmadıkça yabani türlerin ve avcılığın yönetimi başarılamaz. Bunun için, popülasyon envanterine dayanarak AYH yönetim planının hazırlanmasının sağlanması gerekmektedir.

Envanter, popülasyonu etkileyen faktörlerin etkisini ölçmeye, koruma faaliyetlerinin başarısını ölçmeye hizmet ettiği gibi, yönetim planını güncellemeye de yaramaktadır. Aktüel durumun tespiti, dinamizmin takibi, potansiyelin belirlenmesi, doğru yaklaşım ve doğru yönetim için yapılması gereken envanterin aynı zamanda periyodik olarak tekrarı gerekmektedir. Envanterin temeli kayıt tutmak, envanterde başarının sırrı ise uygun metodu seçmektir.

Av ve yaban hayatı konusunda eksikliği hissedilen altyapının hazırlanması ve sürdürülebilir bir AYH yönetiminin geliştirilmesi en başta popülasyon ve habitat envanterlerine bağlı olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Yaban hayatı envanter çalışmalarını Türkiye yaban hayatı master planının alt yapısını oluşturacak şekilde adım adım ilerleyerek istenen noktaya ulaştırmak gerekmektedir.

2. AYH Yönetiminde Biyopolitika

Çoğu kimsenin zihninde, biyoloji ve politika birbirine zıt iki farklı kavramı temsil eder. Biyoloji ilmindeki sabit kanuniyetler yerine politikanın değişen durum ve dengelere göre yeni stratejiler belirleme ihtiyacında olması, dışarıdan bakıldığında politikaya adeta “her an değişebilir” ve “her yöne çekilebilir” kuralların hükmettiğini düşündürebilir. Halbuki, böyle değildir. Çünkü, YH yönetiminin gelişme sürecinde edinilen tecrübeler, yaban hayatını salt biyolojik verilere göre düzenlemenin uzun vadede yetersiz kalacağını, zira, sosyo-politik şartları ve ihtiyaçları göz ardı ederek yapılan bir planlamanın bir çok problemi de beraberinde getirdiğini göstermiştir. Bu sebeple, planlayıcıdan, sosyo-politik talepleri biyolojik realite çerçevesinde karşılayacak bir “orta yol” bulması beklenmektedir. İşte bu ihtiyaçtan “biyopolitika” kavramı doğmuş, biyopolitika ile, biyolojik ve politik gerçekleri birlikte ele alıp bağdaştırmanın yol ve kuralları tespit edilmeye çalışılmıştır (Thomas ve Dale, 1982).

Biyopolitika; biyolojik gerçekler ve teorileri arasındaki etkileşimi ve ayrıca insan bireyleri ile kurumların isteklerini uzlaştırma konusunu ele alan biyopolitika, biyolojik karakterdeki bir av yönetimi problemini, biyolojik bakımdan doğru, politik bakımdan da kabul edilebilir tarzda çözme sanatıdır (Thomas ve Dale, 1982).

AYH yönetiminin inceliklerini kavramak için, biyopolitikanın kaynak planlama ve yönetiminde ne sebeple ve nasıl uygulandığına göz atmak gereklidir. Yaban hayatıyla ilgilinen kurum ve kuruluşların yapı ve işleyişlerindeki farklılıklar; Arazi sahiplerinin ve işletme amaçlarının farklılığı ve karar oluşturma sürecini etkileyen faktörlerin farklılığı; Kaynağa yönelik taleplerin çeşitliliği gibi muhtelif sebepler biyopolitikanın YH yönetimine uygulanışını gerektirmektedir.

Biyopolitik yaklaşım, AYH yönetim planlarının hazırlanması ve bu sıradaki karar sürecinde devlet kurumları yanında toplumun ilgili bütün kesimlerinin rol almasını öngörür ve bütün tarafların karar sürecine katılmalarını sağlamaya çalışır (Thomas ve Dale, 1982). Sözkonusu taraflar sözgelimi ABD’nde devletin merkezi kurumları, eyaletlerin kurumları, arazi sahipleri, sürü sahipleri, avcı kuruluşları vb. gibi kesimlerin temsilcileridir. Türkiye’de ise karar sürecine katılması gereken taraflar arasında, resmi kurumlar, avcı kuruluşları, köy muhtarları, il ve ilçelerin mülki amirleri, arazi sahipleri gibi çeşitli unsurları saymak mümkündür. Merkez Av Komisyonu (MAK) kararlarının hazırlanması amacıyla farklı kişi ve kurum temsilcilerinin bir araya gelmesi bunun çok basite indirgenmiş bir örneğini teşkil etmektedir.

Belirli bir alanın av yönetim planı yapılması gerektiğinde veyahut ülkemizdeki YGS’lerden biri için yönetim planı yapmaya karar verdiğimizde ise bu saha ve sahadaki popülasyon hakkında ve ayrıca yöre halkının talepleri konusunda çok boyutlu bir incelemenin gerektiği görülecektir. Mesela bir YGS’ de yaşayan geyik popülasyonunun çoğalıp saha dışına taşması ve civardaki tarla ve bahçelere zarar vermeye başlaması halinde ne yapılacağına önceden karar vermek ve bunu planda belirtmek gerekecektir (Oğurlu, İ. 2005a.)

Bundan da önemli olan ve ülkemiz yaban hayatını temelinden etkileyen mesele, farklı devlet kurum ve kuruluşlarının YH konusuna yaklaşım ve bakış açılarının farklı olmasıdır. Mesela DSİ’nin baraj inşa etmeye veya tahliye-drenaj ile suyunu azaltmaya çalıştığı bir göl, Milli Parklar yönetiminden sorumlu bir kurumca her şeyiyle korunması gereken bir

biyotop olarak görülmektedir. Keza, Doğa Koruma yetkilileri OGM birimlerince odun üretimini artırmaya yönelik uygulanan işlem ve teknikleri, yaban hayatına zarar verici mahiyette olduğunu tespit etme durumundadırlar. Şu halde, bu birimler arasında; Devletin politikası, halkın ihtiyaçları ve biyolojik esaslar çerçevesinde fikir birliğini ve ortak hareket etmeyi sağlayacak çalışmalara gerek duyulduğu görülmektedir ki bu biyopolitikanın çalışma alanına girmektedir.

Bir yönetim sistemi normal işleyişini sürdürüyorsa, yani çok yönlü kabul görmüş ve benimsenmiş amaçları yerine getirme yolunda ilerliyorsa, ilgi grupları arasında ihtilaf ya olmayacak ya çok az olacaktır. Ancak sistem herhangi bir sebeple sarsıntıya veya kesintiye uğradığında, kamuoyunun dikkati bu defa uygulanan planlama yöntemi ve planlama sürecindeki biyopolitik mülhazaların doğru olup olmadığı veya uygulayıcıların yeterliliği konularına çevrilir ve bu konudaki eleştiriler çoğalmaya başlar (Thomas ve Dale, 1982). Bu sebeple, karar sürecinde her türlü fikre açık olunmalı, ileride ortaya çıkabilecek itirazları minimuma indirmek için kamuoyunun görüşünü almayı ihmal etmemelidir

AYH yönetim planlarının icra edilmesinde kamuoyu ve baskı gruplarının etkisi yanında uygulayıcının psikolojisi de önem kazanır. Mesela bazı yöneticiler, politik baskılardan çekindiği veya bu baskıları göğüslemeye güçleri yetmediği için taviz vermeye ve yararlı projeleri veya yapılması gereken önemli işlemleri ertelemeye mecbur kalırlar. Keza, bazı yöneticiler de kurumlarındaki ödenek ve personel sıkıntısı gerekçesiyle politik davranma eğilimi göstererek, plan amacından “bir miktar sapma” konusunda kendilerini mazur görebilir veya bu sapmanın “zararsız” olduğunu düşünebilirler.

AYH yöneticisinin sorumlu olduğu görevleri ve bu görevin sınırlarını, kabaca, kurum politikası ve yabancı hayvanların biyolojik ihtiyaçlarının belirlediğini söylemek mümkündür. Yaban hayvanı üretimiyle meşgul olan kurumların yönetim politikaları çoğunlukla habitat şartlarının elverdiği ölçüde yaban hayvanının üretilmesi ve yıllık artımdan avlanma suretiyle faydalanmak noktasında toplanmaktadır. Bunun politikadan nasıl etkilendiğini görelim:

Bazen taleplerinde ısrarlı olan ve sesleri de çok çıkan bir veya birkaç ilgi grubu, yönetim sürecine kolayca etki edebilmekte, planlanma teşebbüsleri, sayısı az, fakat politikacıları etkilemeyi bilen bu grupların lobi faaliyeti karşısında başarısız kalabilmektedir.

Buna karşılık yöneticiye düşen görev, avcı grupları gibi konuyla ilgili ve yerine göre etkili kesimleri, ve yönetimi konusunda yeterince aydınlatmak ve sonra da planlama aşamasında bu kesimlerin aktif destek ve katılımını sağlayabilmektedir. Keza, kamuoyu planlama çalışmalarının mahiyeti, uygulanacak programın amacı ve o sahadan elde edilen ve yönetim planına esas oluşturacak olan biyolojik veriler hakkında aydınlatılmalıdır.

Yaban hayvanları arazinin mülkiyet durumunu bilmezler; mesela devlet ormanında yayılış gösteren bir popülasyon, yakındaki özel arazilerden gayet doğal olarak yararlanır. Buna karşı özel arazi sahibi ise sözgelimi ormandan çıkıp kendi tarla veya bahçesinde zarar yapan geyiğin korunmasında haklı olarak gönülsüz davranır. Çünkü, mülk sahibinin gözünde böyle bir hayvan, otlaklarındaki otu tüketen, tarlada ürünü yiyen veya çiğneyen, çitleri deviren ve araziye peşinden avcıları sürükleyen zararlı bir mahluktur. Bu durumda, arazi sahibi hem bu hayvanların sayısının azaltılması yönündeki talepleriyle, hem de sözgelimi avcıların topraktan geçişini önlemek suretiyle yönetim planı üzerinde etkili olmaya çalışır veya yetiştirdiği üründe meydana gelen zararın tazmin edilmesini talep eder. Diğer taraftan, avcılar ise sözkonusu popülasyon yoğunluğunun korunmasını istemektedirler. Bu durumda planlayıcı, farklı yöndeki bu istekleri dengelemek ve bunun için alternatif çözüm yolları aramak mecburiyetindedir (Oğurlu, İ. 2005a). .

Planlayıcı, bazen otlatmaya, tomruk üretimine veya belirli bir yabancı tür lehine uygulamaya ağırlık verilmesini isteyen grupların, bazen de çok yönlü kullanım taraftarlarının isteklerine cevap verme durumunda kalabilir. Bu durumda, yabancı hayatını, bir derece zarar vermek pahasına da olsa diğer ürünlerin geliştirilmesi adına, orman ekosisteminde çok yönlü faydalanmanın ruhuna uygun tarzda değişiklikler meydana getirmeyi öngörebilir (Randall ve Sassaman, 1979).

Ekosistem ve habitatlarda yapılan bir manipülasyon, sözgelimi av mevsiminin başlangıç tarihinin veya av limitlerinin veyahut avlanma usullerinin tespiti kadar dikkat çekmediği için, yönetici, eleştiri ve tartışmaya konu olacak bu hususlar yerine habitatlar üzerinde değişiklik yaparak amaca ulaşmayı tercih etme eğilimindedir. Halbuki, bu gibi değişiklikler, uzun vadede yöneticiyi içinden çıkılması zor problemlerle karşı karşıya getirebilir. Çünkü, plan ünitesindeki popülasyonun yoğunluğunu ve dağılımını ve bir anlamda kaderini belirleyecek olan faktörler en başta habitat faktörleridir. Bu sebeple, habitat kayıplarını önleyecek ve habitatların yeterli ölçüde idamesini sağlayacak yasal çerçevenin belirlenmesi ve bu yönde politikaların tespit edilmesi gereklidir. Bu politikalar, baskı gruplarının etkileriyle karşı karşıya kalan yöneticinin işini de kolaylaştıracaktır. Çünkü evcil hayvanların da kullandığı otlaklara yönelen sözgelimi geyik gibi yabancı türlerin belli bir yoğunluğu aşan sayısı, hem sürü sahiplerinin hem de orman işletmecisinin tolerans gösteremeyeceği boyuta ulaşmışsa veya bunun aksine geyik sayısında öngörülen azaltma, avcılarının veya çevrecilerin direnciyle karşılaşıyorsa bunun ancak yöneticiye yol gösterecek standart yönetim ilkeleriyle aşılması mümkündür (Oğurlu, İ. 2005a).

Planlama çalışmalarını finanse edecek mali kaynakların hangileri olacağının tespit edilmesi de önemli bir husustur. Mesela ABD’nde 1930’larda kurulan bir sistemle, avcılardan alınan avlanma veya ruhsat bedeli, aidat ve çeşitli vergilerin yabancı hayatıyla ilgili çalışmaları yapan kurumlara gelir kaynağı oluşturmasını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmıştır.

AYH yönetiminde karşılaşılan problemlerden birincisi, yabancı hayvanların yaşadığı alanların aynı zamanda insanlar tarafından da kullanılmakta oluşudur. Bu durumda, yabancı hayvanların ihtiyaçlarıyla insanın aynı sahadan karşılaşmayı beklediği talepler arasında bir çatışma ve dolayısıyla bir uyumsuzluk söz konusu olmaktadır. Bu uyumsuzluğun temelinde aynı alana olan talep yatarken, giderilmesinde ise tercih ve tolerans ölçüleri rol oynamaktadır. Mesela insan tarafından da kullanılan bir arazideki belli sayıdaki hayvan için öncelikler ve belirlenen tolerans sınırlarına göre bazen faydalı bazen de zararlı hükümü verilebilir. Keza, aynı yoğunluktaki iki ayrı türden, hayat tarzları ve beslenme alışkanlıklarına göre biri faydalı, diğeri ise zararlı addedilebilir. Bu sebeple, AYH yöneticisinin, belli bir alandaki popülasyonu artırma yönünde tedbirler alması veya popülasyon öngörülen belli bir büyüklüğü aştığında bu popülasyonu kontrol altına alması, yani azaltması gerekebilir. Diğer bir ifadeyle AYH yönetiminin görevi, yabancı popülasyonu insan tarafından kabul edilen tolerans sınırları içerisinde tutmaktır. Ayrıca YH diğer tabii kaynaklarda olduğu gibi daha değerli ve daha önemlilerin kullanımına öncelik tanınması suretiyle işletilir.

AYH yöneticisi, sadece asli amacı başka olan diğer arazilerden ikinci bir ürün olarak YH ürünlerini üretmenin yollarını araştırmakla kalmamalı, arazi sahiplerini avlak işletmeye teşvik edecek ekonomik faktörleri de harekete geçirebilmeli ve kamuoyu oluşturabilmelidir..

Nüfus arttıkça, insanlar araziden, sadece daha çok ürün alma yoluyla değil rekreasyon ve avlanma için daha fazla mekan ayırma yoluyla da faydalanma ihtiyacı duymaya başlamışlardır. Tarım arazileri, ormanlar ve meralarda uygulanan entansif teknikler de

gittikçe artan oranda arazinin, park, rekreasyon alanı veya avlak olarak ayrılmasına imkan vermiştir (Randall ve Sassaman, 1979).

Bu durumda YH planlayıcıları, yabani şartlara sahip habitatların devamını sağlama ve bu habitatlarda predatörler ve normal biyotik bir kommuniteye ait diğer unsurlarla birlikte maksimum çeşitliliğe sahip av hayvanı üretme imkanı bulabilmiştir. Tabii şartlardaki bu alanlarda, belki suni şartların oluşturulduğu yerlerdeki gibi tek bir türün çok sayıda üretilmesi mümkün değildir; fakat, üretimde devamlılık vardır. Her şeyin tek bir türün üretimine göre planlanmadığı yerlerde, üretimde herhangi bir sebeple ortaya çıkan başarısızlık veya yüksek mortalite, sahayı kıymetten düşürmez. Çünkü varlığını sürdüren diğer canlı türleri bunun yerini doldurur veya bunlardan biri üretiminde başarısız kalınan tür yerine ikame edilebilir. Yani, birçok türün bir arada bulunması sayesinde, sahada doğan bir boşluk veya ortaya çıkan bir olumsuzluk, diğerlerinin tampon etkisiyle giderilebilmektedir. Söz konusu etki, sözgelimi bir av türü üzerinde yoğunlaşacak aşırı predatör baskısı ve dolayısıyla meydana gelen kaybın, sahada diğer av türlerinin de bulunması sayesinde azalması şeklinde olabilir. Biyolojik çeşitlilik ve tür zenginliğinin yeterli olduğu yerlerde, hastalık yapan organizmalar ve parazitlerin fazla çoğalamaması da bu etki sebebiyledir.

Av hayvanı üretirken genellikle kaliteyi kantiteye feda etme gibi bir eğilim vardır. Yani aranan nitelikte hayvan yetiştirmek yerine, bol miktarda av üretme yoluna gidilmektedir. Çünkü avlanmaya talebin artması karşısında, avcılığı düzenleyen kurumlar, sayısı habitat manipülasyonu vasıtasıyla kolayca artırılabilen türler üzerinde durmaktadır. Diğer türler ve ekolojik ilişkiler dikkate alınmadan yapılan üretim ise zamanla tek bir av türünden ibaret bir yapıya, yani bir av monokültürüne yol açmaktadır. Sadece bir türün himaye edilmesine yönelik tedbirler, mesela gıda ve örtü şartlarının buna göre düzenlenmesiyle ve ilave besin takviyesiyle bir ortamdaki popülasyonda suni olarak oldukça yüksek artış sağlamak mümkündür. Ancak böyle bir monokültür, her zaman için tehlike altındadır. Zira, popülasyon; hastalıklar, parazit ve predatörlerin artışıyla feryat edecek mekanizmalardan mahrum olduğu için, büyük çapta periyodik kayıplara maruz kalır. Bu bakımdan, yabani hayvanların üretilmesi de aynen evcil hayvan yetiştirmede olduğu gibi dikkat ve bakım ister. Burada dikkat edilmesi gereken, sadece üretilmeye çalışılan türün besin ve barınma ortamı değil, topyekün ekosistemin kendisi ve hatta oradaki türlerin vahşi karakteridir. Sözgelimi yoğun bakım tedbirleri sonunda av hayvanının yabani karakteristiklerinin kaybolması, adeta evcil hayvan gibi davranmaya başlaması bile av idaresi bakımından önlenmesi gereken bir problem olarak hesaba katılmalıdır.

3.Ülkemiz AYH Kaynaklarımızın Yönetimi Üzerine (YGS'ler Örneği)

YH kaynaklarımızın planlanması üzerine söylenecek çok şey olmasına rağmen, bu bölümde, konunun ülkemiz YH planlama çalışmalarında önceliği olan YGS'lerin yönetimiyle sınırlandırılması tercih edilmiştir.

YGS'ler ülkemizde YH yönetim faaliyetinin merkezinde yer alan, 2003 yılında değiştirilen Kara Avcılığı Kanunu'na dayanarak ortaya konan bir "korunan alan" şekli olup; gerektiğinde özel avlanma planı çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği sahalardır (Anon, 2004). Yani, YGS'lerde sahadan alınacak av hayvanı gibi bir ürün olup bu "çıktı"nın planlanması gerekmektedir.

Mevcut ve potansiyel kısıtlar (Oğurlu, 1995; Türker ve ark., 2002; Anon, 2005b), YGS'lerin yönetimini zorlaştırmaktadır. Bu kısıtlardan en önemlileri insan kaynaklıdır. (Oğurlu, 1993; Anon, 1999; Mol, 2000; Anon, 2000; Anon, 2005b)

Etkin bir YH yönetim mekanizmasının gerçekleştirilmesi, başta kaynak envanteri olmak üzere YH koruma planları, YH geliştirme planları ve avlak planlarının yapıp hayata geçirilmesine bağlıdır (Anon, 1999; Anon, 2005a; Anon, 2005b), Ülkemizde orman alanlarının planlanmasında gündeme gelen ekosistem tabanlı çok amaçlı planlanma (ETÇAP)'ın YH sahaları için de uygun olduğu düşünülmektedir.

Henüz, yönetim planlarının hazırlanamamış olması veya planlamanın sadece yaban hayatına yönelik olarak düşünülüp aynı alandaki diğer kaynakların dikkate alınmaması dolayısıyla, YH kaynaklarının yönetiminden sorumlu Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DMP) bu kaynaklardan yararlanma talebindeki diğer kurum ve kuruluşlarla koordineli çalışma imkanı bulamamaktadır (Anon, 2005a). Planlamada, alandaki diğer kaynakların hesaba katılmaması halinde, özellikle orman ve maden kaynaklarının değerlendirilmesi yönündeki talepler açısından çözülmesi güç problemler doğmaktadır (Randall ve Sassaman, 1979).

Ülkemizde zaman zaman yaşanan bazı örneklerden bildiğimiz gibi, YH alanları planlanmadıkları takdirde kolayca tahribe maruz kalabilmektedir.

Yaban hayatını korumada, bütün dünyada yapılan ise ülkemizdekinden farklı olmayıp, yaban hayatının korunduğu belli alanlar oluşturmaktır. Zira, teorik olarak, korunan popülasyonun üreyeceği ve böylece gelişmenin de sağlanabileceği kabul edilir. Bu bağlamda, av ve YH kaynaklarını korumaya yönelik politikaların uygulanmasında izlenecek en iyi yol, çevredeki olumsuz etkileri gidermeye çalışmak yerine, kaynağa inerek çözüm aramak, yani kaynakları alan bazında ele alarak planlamak ve yönetmektir, bünyesinde YH barındıran ormanlık alanların planlama ve işletilmesi, izlenen orman amenajman tarzına göre değişebilmekle birlikte, fonksiyonel planlamadaki mantık ve yaklaşım pek değişmemektedir. Yukarıda da değinildiği gibi, fonksiyonel planlamada işe ekosistem envanter sisteminin belirlenmesi ile başlanmaktadır.(Başkent, 2005).

YGS'lerde yapılacak çalışmaları düzenleyen yönetmelikte (Anon, 2004), YGS'lerin kuruluşu, yönetimi, denetimi ve bu alanlarda izin verilecek ve yasaklanacak faaliyetlerle ilgili usul ve esaslar belirlenmek suretiyle YGS'lerin kavramsal çerçevesi çizilmektedir. Söz konusu yönetmelikteki ifadeyle YGS'ler; "Av ve yaban hayvanlarının veya biyolojik çeşitliliğin korunması gereken alanların muhafazası için, yaşama ortamlarının korunduğu, geliştirildiği, yaşama ortamlarını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma planı çerçevesinde avlanmanın yapılması amacı ile türlerin yerleştirildiği, av ve yaban hayvanlarının barınma ve beslenmesine uygun ve doğal peyzaja sahip alanlardan" seçilmektedir. Ne var ki, YGS olarak ayrılacak sahaların tefrik ve tescil edilme süreci halen devam ettiği için henüz yerli yerine oturmayan hususlar vardır. Mesela, Yönetmelik (Anon, 2004), YGS içinde yürütülecek, izin verilecek ve yasaklanacak faaliyetler konusunda, "Özel avlanma planı, Yönetim ve Gelişme Planı" gibi ifadelerle bunların ancak bir plan çerçevesinde yapılabileceğine ve dolayısıyla YGS'lerdeki planlama ihtiyacına işaret etmekle birlikte, planlamanın nasıl yapılacağını ve nasıl bir yönetim planı beklendiğini belirtmemektedir. Konuyla ilgili diğer mevzuatta da planlama konusuna ve yönetim planlarına atıf yapılmakta, ancak YGS'lerin planlanmasıyla ilgili usul ve esasları belirten bölüm veya bölümlere rastlanmamaktadır.

Ancak bir taraftan Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları (YGS)'nin Köy Tüzel Kişilikleri (KTK) eliyle korunması gibi uygulamalar (Anon, 2005a) da yürümektedir.

Avlakların KTK'lar marifetiyle korunması konusunda ve özellikle de YGS'ler üzerindeki tasarruf konusunda -OGM ve DMP'nin konuya bakışlarındaki farklılık gibi- problemler yaşanmaktadır. Bilhassa, YGS'lerde teknik olarak hangi faaliyetlerin yapılıp hangilerinin yapılamayacağına dair bilginin ve bilgiye kaynaklık edecek araştırmaların yetersizliği dolayısıyla, uygulama için baz alınacak belli bir modelden bahsetme imkanı bu gün için bulunmamaktadır.

OGM ve DMP arasında yönetim planı bazında olmasa da kayda değer bazı işbirliği örnekleri bulunmaktadır. Mesela, devlet avlağı tanımına giren ormanlık alanlar konusunda, bu iki genel müdürlük arasında imzalanan protokolde; DMP, avlaklarda habitat ıslah çalışmalarını da kapsayan "Gelişme Planları" hazırlamayı veya hazırlatmayı, buna karşılık OGM ise avlak tesis edilen sahaların orman amenajman planlarını DMP'nin görüşünü alarak yapmayı taahhüt etmektedir. Ancak bu yöndeki çalışmalar için baz alınacak bir model veya bir plan örneği olmadığı için, kayda değer bir mesafe alınabilmiş değildir. Bu da YH geliştirme konusunda örnek bir yönetim planına olan ihtiyacı gösteren başka bir boyuta işaret etmektedir.

Son yıllardaki yaygın beklenti ve bu beklentiye karşılamaya yönelik yaklaşım; Katılımın sağlanarak o yörede yaşayan insanların ve bütün ilgi gruplarının yönetsel planlamaya ilişkin kararlarda söz sahibi olması yönündedir.

İlgi grubu, doğal kaynakların yönetiminde bir bilgiye sahip olan, bu kaynakların yönetim kararlarından ve uygulamalarından doğrudan veya dolaylı olarak olumlu ve olumsuz etkilenebilen birey, sosyal grup veya kurum olarak tanımlanabilir. Bunlar arasında; avcılar, orman işletme şefleri, milli park mühendisleri, yerel yönetimler (belediye, muhtarlık), kooperatifler, av turizmcileri, yerel aktörler (imam, öğretmen, sağlıkçı vb...), jandarma, ekoturizm konusunda çalışan kişi ve kuruluşlar ve köylüler sayılabilir.

YH kaynaklarının koruma-geliştirilme çalışmalarına katılmaya istekli ilgi sahiplerini tespit edilmesine yönelik araştırmalar bir araştırmaya göre gerek gönüllü katılımın gerekse ücretli katılımın köy tüzel kişiliği (muhtarlık), avcı dernekleri ve Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün önderliğinde olması gerektiği veya tercih edildiğini göstermektedir.

Ancak, yönetim planlama sürecinde gerek kırsal yerleşim halkının ve KTK'nın yerinin ne olacağına karar vermek, gerekse yerel halkın katılım ve desteğinin sağlayabilmek kolay olmamaktadır. Bunun için, öncelikle, planlanacak YH sahası içerisinde ve bitişiğinde yer alan yerleşimlerin sosyoekonomik yapısı, kültürel yapısı ve potansiyel gelişim durumlarının bilinmesine ihtiyaç vardır.

Tarafların katılımını sağlamaya ve katılım potansiyelini tespitiye yönelik çalıştaylar tertip etmek ve yine anket ve röportajlar ile 'İlgi Sahipleri'ni analiz etmek, (Alkan ve ark, 2005; Anon, 2005b) yapılabilecek sosyoekonomik mahiyetteki çalışmalarından bazılarıdır. Söz konusu çalıştaylar; YH sahasının ilgi sahiplerini ortaya çıkarmaya, planlama çalışanları ile ilgi sahiplerinin tanışmasına ve fikir alışverişini sağlamaya ve keza planlama sürecinde olası çatışmaları baştan belirleyerek gerekli önlemleri zamanında almaya (Başkent, 2005) hizmet eder. Çalıştay benzeri zeminlerde, ilgi sahiplerine kendilerini ifade etme fırsatı vererek, planlamaya bakış açıları, planlamanın 'gidişatı' ve etkileri hakkındaki görüşleri ile taşıdıkları kaygıları bilmek ve bu arada ilgi sahiplerini planlama çalışmalarından haberdar etmek ve katılıma teşvik etmek suretiyle, ilgi sahiplerinin birikiminin değerlendirilmesi, ilgi sahipleri ile sürekli destekleyici ilişkiler oluşturulması ve nihayet ilgi sahiplerini uygulamaya dâhil edilmesi (Anon) sağlanabilir.

Bu amaçla, av kaynağının kadim kullanıcıları olan yerel avcı toplulukları ve avcı kuruluşlarıyla işbirliğini sağlamak için, işbirliğinin şekli ve çerçevesini çizen bir protokol

formatını da içine alan bir Ortak Çalışma Modeli oluşturmak ve bunun KTK ve diğer ilgi sahiplerini de içine alacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Türkiye genelinde bir örnekleme ve ardından da bu konuda bir örnek uygulama yapılması suretiyle söz konusu modelin fizibilitesinin test edilmesi düşünülebilir.

Kanunun getirdiği katılımcılık temelini dayalı bir uygulama olan KTK Eliyle Koruma (KTK-K), Modeli DMP tarafından benimsenmiş ve uygulanmaya başlanmıştır (Anon, 2005a). 2006 yılında Muğla- köyceğiz, Niğde -Demirkazık, Bolu- Yedigöller, Mersin--Hopur Toppaşır ve Artvin Çoruh Vadisi gibi pilot bölgeler bazında başlatılan bu uygulama ile koruma çalışmalarında önemli boyutta olumlu gelişme sağlanmış, köylünün desteği ile YGS'lerin daha iyi korunduğu ve popülasyonların çoğaldığı tespit edilmiştir. Ancak, bu modelin kendi kendini finanse edebilecek hale getirilmesi gerekmektedir (Anon, 2005a). Bunun için, köylüye/yerel avcıya ücretsiz -veya minimum ücretle-av kotası tahsis etme uygulaması denenmeli ve KTK-K modeli geliştirilmelidir.

2005 yılı içerisinde bazı YGS'lerinde maden işletmelerinin maden arama talepleriyle gündeme gelmiş ve Antalya - Düzlerçamı YGS'de maden arama talebinde bulunulması üzerine, arama faaliyetinin yaban hayatına yapacağı etkileri ortaya koymaya yarayacak bir teknik raporun hazırlanmasına ihtiyaç duyulmuştur (Anon, 2005d). İzleyen günlerde, sadece Antalya'da 8 ayrı YGS için daha maden arama talebi gündeme gelmiş, bunu diğer iller izlemiştir (Anon, 2005e). Yönetim planları ve/veya Özel Amenanjanman Planı (Anon, 2004; Anon, 2005b) olmadığı için, maden aranmak isteyen YGS'lerde biyoçeşitliliğin ve yaban hayvanlarının, ekosistem analizi bazında ortaya konmasını sağlayacak; sahadaki tür sayısını, türlerin habitatlarını, popülasyonların günlük faaliyet ritimlerini ve yıl içerisindeki habitat kullanımlarını, beslenme ve üreme alanlarını, etkilendikleri problemleri vb gibi saha verilerini "sıfırdan" araştırmak gerekmiştir. Bu örnekte görüldüğü gibi, maden arama faaliyetinin YH sahalarında yapması muhtemel olumsuz etkileri ölçmek için evvela etki değerlendirmedeki kriterlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu "vak'a" sırasında, bazı YGS'lerde saha sınırlarının isabetle belirlenememiş olduğu da ortaya çıkmıştır.

Kanunda koruma statülerinin çok katı olması da alanın tasarruf veya kullanım hakkına sahip kurum ve kuruluşlar ile yöre halkının faaliyetlerini kısıtlamaktadır (Anon, 2005c). Zira, mevzuata göre, korunan alanlarda yapılacak faaliyetlerin yönetim planlarında belirlenen çerçevede yapılması öngörülmektedir. Oysa, hâlihazırda bu alanların yönetim planları bulunmadığı için, hiçbir faaliyete izin verilmemektedir (Anon, 2005c). Yabani hayvan popülasyonlarının etkilendiği bir çok çevre faktörü bulunduğu halde bunlar için etkili olanı, habitatın yapısını değiştiren faktörlerdir. Buna örnek olarak, pek çok orman hayvanının yaşayışını ve yoğunluğunu etkileyen silvikültürel uygulamalar zikredilebilir. Çünkü, bu uygulamalarla yaban hayvanlarının ihtiyacı olan besin ve örtünün miktar ve kalitesi olumlu ya da olumsuz yönde, fakat mutlaka değişir.

YH habitatları, bu açıdan planlamalarda; kullanım amacı, idari, politik ve estetik bakımlardan özellik arz eden alanlardır.

Alansal tahsiste, asli amaç tehlikeye girmediği sürece alanın estetik değerler ve YH esas alınarak işletilmesi yoluna gidilmektedir. Eğer alanda arzu edilen başka bir işletme amacı mevcutsa amaca uygun bitki türleri getirilmektedir. Alandan uzaklaştırmanın su kalitesine zarar vermediğine karar verilirse bu taktirde, yönetim planının buna uygun eylem planları içermesi, mesala, kesim çağına gelen ağaçların sınırlı üretimine izin verilmesi gerekmektedir (Anon, 1998). Tahsis edilen alanlar için ayrı eylem planları (münferit planlar) yapılabileceği gibi, planlamanın her bir fonksiyon için ayrı olarak düşünülmesi de mümkündür.

YGS'lerin bazıları, tamamen veya kısmen işletme ormanları içinde kurulmuştur. İşletme ormanı olarak kaldığında sadece odun üretimi yapılabilen bir alana YGS statüsü verilir, fakat yönetim planlanmazsa işletmeci sadece av ürünüyle yetinmek zorunda kalmaktadır. Planlı yönetimin ise, ormanın, turizm ve sosyal kalkınma dahil tüm temel fonksiyonlarının dikkate alınması ve bunlardan yararlanmayı sağlaması gerekmektedir(Randall ve Sassaman, 1979). Buradan hareketle, YH odaklı bir orman işletme modeli geliştirilerek bunun hem orman amenajmanı hem de YH yönetimi hizmetine sunulması gerektiği anlaşılmaktadır. Böyle bir model oluşturulurken, bunda Orman Amenajmanı disiplini kilit rol oynayacağı ve ormanlık alanlar için yapılacak YH yönetim planlarının en önemli altlığı oluşturacağı aşikardır. Zira, orman amenajman planına bağlı olarak ortaya çıkacak olan kesim düzeni veya makta mozaiklerinin dizaynı (Oğurlu, 2005b) vasıtasıyla ormanın YH bakımından değeri arttırılabilmektedir. Maktaların şekli, büyüklüğü, tertibi ve araziye dağıtılması YH amenajmanının; "Çeşitlilik-Ekoton-İnterspersiyon-Üçburunlar-Aykırılık vs" gibi araçlarıyla sağlanabilmektedir. Bunun silvikültür pratiğine yansması; kesim alanlarını imkan ölçüsünde küçük tutmak ve boşaltma kesimlerinin sahada terkedilmiş bir manzara ortaya çıkarmayacak tarzda yürütülmesi şeklinde olmaktadır. Yine, nesli tehlikede olan türlerin yuva yaptığı ağaçlar ve bu ağaçların çevresindeki meşcereler kesilmemekte, yani kesim planı dışında bırakılmakta, sahada mevcut çeşitli meyve ağaçları ve çalı türleri korunmaktadır. Yapraklı ağaç türlerinden belli sayıda yaşlı fertler, canlı veya kuru olduğuna bakılmaksızın grup halinde sahada bırakılmaktadır. Av kuşlarına ait kur yapma ve çiftleşme alanlarında kesim ve keza bu alanlar ile kuluçka noktalarında drenaj çalışması yapılmamaktadır (Oğurlu, 1996a).

Kesimlerde YH açısından gözetilecek en önemli husus; kesimlerin belli bir noktada yoğunlaştırılmayıp, uzun bir dönemi kapsayacak şekilde, geniş bir alan sathına ve mümkünse sahanın tamamına dağıtılmasıdır. Kesim programının, bunu sağlayacak tarzda hazırlanması gerekmektedir. Buradaki maksat, hayvanın yaşama alanında büyük çapta bir değişiklik hasıl etmekten kaçınmak, yani kesimi, bölmelerin küçük bir kısmında yapmak ve böylece o bölmede el değmemiş ve sağlıklı habitat miktarını yüksek tutabilmektir. Keza, bakım kesimi ve diri örtü mücadelesinde, yaprak, sürgün ve meyveleriyle hayvanların beslendiği, Titrek kavak, meşe, böğürtlen, alıç vb. gibi ağaç ve çalı türlerine dokunmamak veya bunları hiç değilse kısmen muhafaza etmek, genel bir kuraldır (Oğurlu, 1996a). Her mevsim çeşitli gıda ve örtü imkanı sağladıkları için, karışık ormanlar, YH bakımından saf ormanlara göre daha yararlıdır.

Odun+ YH üretimini sağlayacak bir planlama modeli için; gereken altyapı şartları (Randall ve Sassaman, 1979) olarak şu noktalar göze çarpmaktadır. 1) Ormandan çok yönlü faydalanma prensibi benimsenmiş olmalıdır: 2) Ekosistem envanteri yapılmış olmalıdır: 3) Ormanın fonksiyon analizi yapılmış ve bu fonksiyonlar arasında yaban hayatının yeri belirlenmiş olmalıdır: Bu ihtiyaç, ele alınmış sahada uygulanacak Doğrusal Arazi Uygunluk Değerlendirmesi Tekniği, AHS Tekniği vb. ile giderilebilir. AHS tekniği de yaban hayatıyla ilgili değerlendirme için, yönetici/planlamacıya tür ve habitat bazında önemlilik ve öncelik kriterlerinin verilmesini gerektirmektedir. Bu önceliklerin belirlenmesi için YH envanter sonuçlarından yararlanılır. 4) Odun üretimiyle ilgili politikaların çevresel etkilerinin tespiti ve değerlendirilmesi gereklidir: Zira, farklı amenajman planlarının ve uygulamalarının sözgelimi ormanın su rejimini ve su kalitesini, toprağın stabilitesi ve verimliliğini farklı ölçülerde etkilediği bilinmektedir. Keza, bu uygulamaların YH ve balık habitatları üzerinde etkileri vardır (Randall ve Sassaman, 1979). 5) Ormanın müstakbel bünyesi (süksesyonel gelişimi) ortaya konulabilmelidir: Bilindiği gibi, süksesyon bitki

türlerinin zaman içerisinde birbirinin yerini almasıdır. 6) YH odaklı bir yönetim planında ormanın işletme amacı ve bununla ilgili kriterlerin tespit edilmesi gerekmektedir:

Orman yolları, yaban hayvanları üzerinde tipik bazı etkiler oluşturmaktadır. Bu etkilerin bazıları olumsuz, bir kısmı da olumlu etkilerdir. Ormanda yol yaparken bu etkilerin göz önüne alınması planlamanın YH açısından başarısını arttırabilir.

Kavramsal çerçevesi 4915 sayılı kanunla çizilen YGS'ler için planlama ve yönetim ilkeleri ile üretim yöntem ve teknikleri geliştirmeye yönelik çalışmalar, yani, YGS tanımlamasının teknik ve idari olarak içinin ne şekilde doldurulacağını tespitine yönelik planlamalar, YGS çevresinde sosyal fayda vücuda getirilerek kırsal kalkınmaya hizmet edilmesi ve mevcut kaynakların ekoturizm benzeri sürdürülebilir yararlanmalara açılmasını gerektirmektedir.

Ekoturizm planlama sürecinin çerçevesi; çalışma hazırlığı, hedeflerin belirlenmesi, gelişim önceliklerinin ve yıllık büyümenin tayiniyle şekillenmektedir. Bu ise, sörvey, analiz, sentez, fırsatların ve gelişimi, kısıtlayıcı faktörlerle ilgili değişkenlerin irdelenmesi, politika oluşturma, -gelişim düğümleri, cazibe merkezleri, ulaşım şebekesi gibi- geliştirme yol ve vasıtalarının önerilmesi ve nihayet uygulama ve takip aşamalarından geçmektedir. Ekoturizm stratejilerinin unsurları; çevre koruma, altyapı geliştirme, ürün geliştirme, pazarlama ve promosyon şeklinde değerlendirilmektedir (Çağatay ve ark, 2002; Page ve Dowling, 2002).

YH yönetimini ilgilendiren diğer bir konu da YH sahalarının ürünlerinden olan ODBÜ olarak adlandırılan tıbbi, aromatik ve keyif bitkileridir. Son yıllarda, ODBÜ'ye yönelik talep de gittikçe artmaktadır. Bunların değerlendirme imkanının belirlenerek YGS yönetim planlanmasına dahil edilmesi, ülkemize ekonomik, sosyal ve çevresel yönden önemli faydalar sağlayacaktır.

Orman içi, orman kenarı ve orman üstü meralar ile orman ağaçları altında yetişen yem bitkilerinin, geniş alanları erozyona karşı korumanın yanı sıra hayvanların gıda ihtiyacının karşılama ve bir çok canlıya ev sahipliği yaparak biyoçeşitliliğe katkı fonksiyonu bulunmaktadır (Randall ve Sassaman, 1979).

Av kuşları da besin ve barınma ihtiyaçlarını orman içi ve kenarı meralardan karşılamaktadır. Sözelimi, Kınalı keklik, kayalıkların, taşlık, seyrek otlu ve çalılı tepe ve dik yamaçları tercih ederek, bu gibi yerlerdeki çalı ve yem bitkilerinin tomurcuk ve tohumları ile beslenir (Hocaoğlu, 1992; Gündoğdu, 2006).

YM envanteri, içerisindeki ekosistem ve biyolojik çeşitliliğin analizine imkan vereceği için, hem sahanın YH bakımından habitat değerinin takdir edilmesine hem de saha içerisinde yapılacak ormancılık, madencilik gibi faaliyetlerin ekosistem ve biyolojik çeşitliliğe etkilerinin değerlendirilmesine hizmet eder.

Ormanlık alanlarda planlama çalışmalarının; 1) Ortak amenajman metotlarına konu olacak planlama birimlerinin oluşturulması, 2) Her planlama biriminin hedef tür/türlere göre optimal meşcere kuruluş ve dağılımının tespiti, 3) Optimal meşcere yapı ve kuruluşunun devamlılığını sağlayacak amenajman metotlarının belirlenmesi, 4) Her birimi amenajman hedeflerine götürecek silvikültür müdahalelerin planlanması aşamalarından geçmesi gerekmekte ve böylece YGS Yönetim Planı, bir yönüyle Habitat Amenajman Planı üzerinden Silvikültür planlarına bağlanmış olmaktadır (Randall ve Sassaman, 1979).

YH yönetim planlama çalışması, birçok farklı disiplinlin katkısını istediğinden, zıt yönlü çatışmalara sebebiyet verir. Özellikle, hangi alanın hangi amaca/fonksiyona tahsis edileceği hususunda bir karar verme problemi yaşanır. Problemin çözümünü etkileyen faktörlerin önem düzeyini belirlemek için Ranking (sıralama-derecelendirme) ve AHS yöntemi kullanılabilir.

4. Kaynaklar

- Aklan, H, Korkmaz, M, Tolunay, A., 2005.** Burdur ili'nde ormancılık etkinliklerinin orman-halk ilişkileri kapsamında değerlendirilmesi, Burdur sempozyumu, 16-19 Kasım 2005.
- Anon, 1998.** Riparian Area Management Handbook, Oklohama Cooperative Extension Service Division of Agricultural Science and Natural Resource, Oklohama State University, E-952, Oklohama.
- Anon, 2004.** Kızılcahamam mercimekli örnek avlak ön etüt raporu, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün 09.02.2004 tarih ve B.18.0.DMP.0.03.01.250.03/13 sayılı yazısı, Ankara, 7s.).
- Anon, 2005a.** TC Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, (AYH Daire Başkanlığı'nın: B.18.0.DMP.0.03.00/250.00 yazısı).
- Anon, 2000.** IV. Çevre şurası 1. komisyon kararları 6-8 Kasım 2000.
- Anon, 2005b.** T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Av ve Yaban Hayatı Dairesi Başkanlığı'nın Süleyman Demirel Üniversitesi'ne hitaben yazdığı 09.10.2006 tarih ve B.18.0.DMP.03.04.487-599-6470-49188 sayılı Tarım İlaçları konulu yazı.
- Anon, 1999.** Av ve yaban hayatı yönetiminde yeni yaklaşımla ilgili eğitim workshop'u (23-25 Mayıs 1999, İzmir) Raporu, Orman Mühendisliği Dergisi, 36 (6) 1999.
- Anon.** Yönetim Planlarının Hazırlanması için Avrupa Rehberi (Koruma Altındaki Ve Yönetilen Doğal Ve Yarı-Doğal Alanlar İçin).
- Anon., 2005c.** 1.Çevre ve Ormancılık Şurası Çalışma Belgesi, 22-24 Mart 2005, Antalya.
- Anon., 2005d.** Çevre ve Ormancılık Şurası Sonuç Bildirgesi, www.cevreorman.gov.tr/sura20Haziran2005 .
- Anon., 2005e.** Çevre Orman Bakanlığı, 1.Çevre Orman Şurası Kitabı, Şura Kararları 99-103, 7.Bölüm Doğa Koruma, 1. Çevre ve Ormancılık Şurası , 22-24 Mart 2005, Antalya.
- Başkent, E. Z., 2005.** Orman amenajman planlarının ekosistem tabanlı ve çok amaçlı planlanması (etçap) ve uygulanmasına yönelik eylemler, türk ormancılığında uluslar arası süreçte acil eyleme dönüştürülmesi gereken konular-mevzuat ve yapılanmaya yansımaları, Orman Mühendisleri Odası Sempozyumu, 22-24 Aralık, 2005, Antalya.
- Benecke, U., 1998.** Ekolojik silvikültür-yaş sınıfları uygulaması (Tercüme: ÖZPAY Z., COŞGUN S. ve R. ÇÖRTÜ), Batı Karadeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Dergisi, sayı 1. 1998, 51-64.
- Çağatay, A., Yurdaer, M., Kırış, R., 2002.** Eko-turizm için mekan ve yerel toplulukların katılımının planlanması, T.C. Turizm Bakanlığı 2. Turizm Şurası Bildirileri, Ankara, 203-217.
- Çanakçıoğlu H. ve T. Mol, 1996.** Yaban Hayvanları Bilgisi, İ. Ü. Rektörlüğü, Basımevi ve Film Merkezi Müdürlüğü., İstanbul Üniversitesi Yayın No:3948, Fakülte Yayın No: 440., İstanbul, 550 s.
- Dasmann, R. F., 1966.** Wildlife Biology, John Willey & Sons Inc., New York-Sydney, USA, , 231 s.
- Geray, U ve Yılmaz, E., 2006.** Orman kaynaklarına ilişkin işlev önceliklerinin belirlenmesi, Ormancılıkta Sosyo-ekonomik Sorunlar Kongresi,26-28 Mayıs 2006, Çankırı. Anonim, 1993; "Orman ve Köy İlişkileri Ön Çalışma Gurubu Raporu"1. Ormancılık Şurası, Ankara.
- Gündoğdu, E., 2006.** Isparta Yöresinde Yaban Keçisi Capra aegagrus Erxl. 1777'nin Populasyon Ekolojisi, Doktora Tezi, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta, 114 s.
- Hocaoğlu, Ö.L., 1992.** Av Kuşlarımız, Lazer Ofset Matbaası, 208 s., Ankara.
- İnanç, S., 1998.** Kahramanmaraş-başkonuş av üretme istasyonunda geyik üretim çalışmaları ve önerileri, Orman ve Av, 1998, Sayı 3, 26-27.
- Lahti, T., 1989.** Game economy in uusimaa and regional planning, XIX IUGB Congress, Trondheim, 1989, 1-62.
- Mol, T., 2000.,** Av ve yaban hayatı yönetiminde ilkeler. Av ve Yaban Hayatı Yönetiminde Yeni Politikalar Toplantısı (Tebliğler), 06-07 Temmuz 2000, Uludağ, Bursa.
- Oğurlu , İ., 1996a.** Ormancılıkta Yaban Hayatı, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Ders Notları, No:003., Isparta, 1996. 80 s.
- Oğurlu, İ. 2005a.** Yaban hayatı yönetiminde darboğazlar ve çıkış yolları, 1.Çevre ve Ormancılık Şurası, Mart 2005, Antalya, Tebliğler 4. Cilt, 145-1462.
- Oğurlu, İ., 1996b.** Geyiklerde popülasyon tahmin ve metotları ve dışkı sayım tekniklerinin gelişmesi, Doğa Türk Zooloji Dergisi, (Doğa), 20, 307-317.
- Oğurlu, İ., 2003.** Yaban Hayatında Envanter. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Av ve Yaban Hayatı Dairesi Başkanlığı Yayınları, 208, Ankara.
- Oğurlu, İ., 2005b.** Orman amenajmanında yaban hayatında yer vermek, Türk ormancılığında uluslararası süreçte acil eyleme dönüştürülmesi gereken konular, mevzuat ve yapılanmaya yansımaları sempozyumu (Tertipleyen Orman Mühendisleri Odası), 22-24 Aralık 2005, Antalya, Sempozyum CD'si E:\sempozyum\index.HTM.

- Oğurlu, İ., 1992.** Çatacık Koruma-Üretim Sahasında Geyik Populasyon Ekolojisi üzerine Araştırmalar, Doktora Tezi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, Orm. Müh. Programı, Trabzon, 1992.
- Oğurlu, İ.,1998.** İşletme ormanlarında yaban hayatı habitatlarının düzenlenmesi, İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, B (38) 2, 1998, 120-135.
- Oğurlu, İ., 1995.** Ormancılık ve yaban hayatı koruma-üretim çalışmalarının koordinasyonu üzerine bir deneme, Karadeniz Ormancılık Kongresi, Trabzon, 1995.
- Oğurlu, İ.,1989.** Yaban hayatında kenar etkisi, Orman Mühendisliği Dergisi, 1989 () 19-22.
- Page, S.J., and Dowling, R., 2002.** Ecotourism, Themes in Tourism. Prentice Hall Inc.
- Randall, R. M., Sassaman, R. W., 1979.** Identifying and Evaluating Environmental Impacts association with Timber Harvest Scheduling Policies, General Technical Report PNW-81, Pasific North west Forest and Range Experiment Station, U.S. Department of Agriculture Forest Service, 1979. 20 s.
- Thill, R.G.,1990.** Managing southern pine plantations for wildlife, Proceeding of XIXth IUFRO World Congress, 5-11 August 1990., Montreal, Canda, Canadian International Union of Forest Research Organizations: Vol.1, 58-68.
- Thomas, J. W., Dale, E. T., 1982.**Elk of North America-Ecology and Management, Stackpole Books, Harrisburg-USA.,1982, 698 pp.
- Türker , M.,F. ve Ark., 2002.** “Orman Kaynağından Geleneksel ve Çağdaş Yararlanma Şekilleri: Dünya ve Ülkemizdeki Durum” Kırsal Çevre Yıllığı 2002, s.37-54., Ankara.
- Wing, L. W., 1951.** Practice of Wildlife Conservation, Copyright by John Willey & Sons Inc. USA, 1951, 412 sh.